

УДК 341.3.018:354.31(477)

Ігор Вікторович ЗОЗУЛЯ,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3507-0012>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022 [1] в Україні було введено воєнний стан у зв'язку з військовою агресією росії проти нашої держави. Відповідно, ч. 2 Указу серед інших силових і правоохоронних структур до запровадження та здійснення передбачених Законом України "Про правовий режим воєнного стану" заходів і повноважень, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави, було залучено й *Міністерство внутрішніх справ України*. Наразі Міністерству внутрішніх справ підпорядковані Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба України та Національна гвардія України, які відповідно до законодавства під час воєнного стану виконують свої функціональні обов'язки.

При цьому, загальне нормативно-правове законодавство щодо правового режиму воєнного стану під його час, у тому числі стосовно МВС України та діяльності органів його системи, перетерпіло певних, у тому числі, й нелогічних змін.

Зокрема, М. В. Ковалів і В. О. Іваха, посиляючись у 2016 році на тоді вже не чинний Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 06.04.2000 р. № 1647-III, достатньо тривіально зазначають, що «основною функцією органів внутрішніх справ щодо забезпечення режиму воєнного стану є протидія внутрішнім загрозам, чого досягають вирішенням таких завдань, як боротьба зі злочинністю, особливо з її організованими формами; протидія різним проявам тероризму; забезпечення громадської безпеки тощо» [2]. Разом із тим, стосовно органів внутрішніх справ у ст. 18 цього Закону обмежено йшлося тільки *про взаємодію військового командування в умовах воєнного стану з органами внутрішніх справ та іншими органами, й про можливість їх приймати в підпорядкування чи в оперативне підпорядкування*. А у ст. 13 Закону – про покладення на військоове

командування керівництва із забезпечення громадського порядку і безпеки.

При цьому, у пп. 21 п. 3 колишнього Положення про Міністерство внутрішніх справ України за Постановою Кабінету Міністрів України від 04.10.2006 р. № 1383 серед основних завдань МВС позначалось, що воно «забезпечує високу бойову і мобілізаційну готовність органів внутрішніх справ та внутрішніх військ; *бере відповідно до законодавства участь у забезпеченні режиму воєнного або надзвичайного стану* в разі його введення на території України або в її окремих місцевостях» [3]. До речі, у тій саме редакції означене завдання раніше було прописане ще у пп.23 п.4 Положення про Міністерство внутрішніх справ України за Указом Президента України від 17.10.2000 р. № 1138/2000, а первинно – й у пп. 19 п. 4 Положення про Міністерство внутрішніх справ України за Розпорядженням Президента України від 07.10.1992 р. № 157/92-рп.

Разом із тим, саме недавнє введення в Україні воєнного стану у зв'язку з військовою агресією росії проти нашої держави, як на нас, підтверджує *необачність вилучення означеної норми з Положення про Міністерство внутрішніх справ України*, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 р. № 401, й, більше того, навіть її *теперішню відсутність* і в чинному Положенні про Міністерство внутрішніх справ України від 28.10.2015 р. № 878 [4]. Це потребує на негайне виправлення, оскільки могло свого часу, при прийнятті чинного станом на сьогодні Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII [5], *вплинути на наступне не включення у ньому безпосередніх посилок на Міністерство внутрішніх справ України* та нормативне залучення останнього до забезпечення додержання правового режиму воєнного стану, захисту безпеки громадян та інтересів держави, громадської безпеки і порядку, гарантій прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Тим більше, що це сфера діяльності також і Міністерства внутрішніх справ України. В цілому, Закон [5], чітко визначаючи суб'єктів забезпечення режиму воєнного стану – Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Раду національної безпеки і оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України, військове командування, військові адміністрації, Міністерство оборони України, Службу безпеки України та Службу зовнішньої розвідки України, також посилається на інші органи державної влади, військові формування, правоохоронні органи, органи та підрозділи цивільного захисту, Державну прикордонну службу України, суди,

органи прокуратури, юстиції, органи Національної поліції, адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України (п. 21, 29, 30 ч. 2 ст. 15) та ін. А ст. 16 Закону [5] унормовує порядок залучення військових формувань та правоохоронних органів до здійснення заходів правового режиму воєнного стану. Оскільки повний перелік та іменування правоохоронних органів у Законі не подається, то враховуючи правоохоронний статус органів системи МВС України, до того ж, і названих у Законі [5] та у ч. 2 Указу Президента України [1] Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України, й саме Міністерство внутрішніх справ України в цілому, як правоохоронне відомство, залучається до здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Незважаючи на раніше вказану відсутність у Положенні про Міністерство внутрішніх справ України норми про його участь у забезпеченні режиму воєнного стану, більш унормованими з цього приводу є відповідні завдання підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України органів.

Так, за *Законом України «Про Національну поліцію»* від 02.07.2015 р. № 580-VIII [6], поліція «бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості» (п. 24 ч. 1 ст. 23); «у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості» (ч. 2 ст. 24); «у ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, підпорядковуються відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві» (ч. 3 ст. 24).

Примітно, що саме зазначені норми Закону [6] достатньо своєчасно були введені в дію з 01.01.2022 р. в редакції та згідно з *Законом України «Про основи національного спротиву»* від 16.07.2021 р. № 1702-IX. Стаття 17 останнього Закону визначає як інші сили безпеки

та сили оборони Національну поліцію України, Національну гвардію України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та Державну прикордонну службу України, й регламентує їх повноваження щодо завдань територіальної оборони та руху опору, як й інших сил безпеки та сил оборони.

За Законом України «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 р. № 661-IV [7], на Державну прикордонну службу України покладається «участь у виконанні заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного і надзвичайного стану» (п. 4 ст. 19); військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України мають право застосовувати озброєння та бойову техніку «для зупинки транспортного засобу, броньованої та бойової техніки під час запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, якщо водій відмовляється виконати законну вимогу зупинитися» (ст. 21³).

За Постановами Верховної Ради України «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» від 16.12.2015 р. № 1052 [8] та «Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України» від 20.08.2014 р. № 360 [9] пряма участь означених Служб у заходах із забезпечення режиму воєнного стану не передбачена.

При цьому, щодо норм Закону [5], цілком очевидно, що Державна служба України з надзвичайних ситуацій за функціональними обов'язками та відповідно до професійної підготовки має очолювати виконання робіт із «ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану», оскільки вона є ініціатором «потреб... правоохоронних органів і сил цивільного захисту» (п. 2 ч. 1 ст. 8); без її залучення а ні військові адміністрації населених пунктів на відповідній території, а ні районні, обласні військові адміністрації на відповідній території не зможуть повноцінно здійснювати повноваження із «прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями»; (п. 33 ч. 2 ст. 15; п. 6 ч. 3 ст. 15). Стосовно діяльності Державної міграційної служби України, то в умовах воєнного стану з 01.03.2022 р. вона тимчасово призупинила роботу надання адмінпослуг [10].

За Законом України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р. № 876-VII [11], «Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту

шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони» (ч. 2. ст. 1); до основних функцій Національної гвардії України відноситься «участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану» (п. 16 ч. 1 ст. 2); до її основних обов'язків – «вести воєнні (бойові) дії у разі збройного конфлікту чи загрози нападу на Україну» (п. 19 ч. 1 ст. 12); «виконувати заходи правового режиму воєнного стану» (п. 21 ч. 1 ст. 12); застосовувати вогнепальну зброю «...для зупинки транспортного засобу під час запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, або в районі проведення антитерористичної операції чи спеціальної операції, передбаченої пунктом 10 частини першої статті 2 цього Закону, якщо водій відмовляється виконати вимогу військово-службовця про зупинку» (п. 8 ч. 1 ст. 18); застосовувати озброєння та бойову техніку для «зупинки броньованої та бойової техніки, транспортних засобів під час запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, у районі проведення антитерористичної операції чи спеціальної операції, передбаченої пунктом 10 частини першої статті 2 цього Закону, якщо водій відмовляється виконати законні вимоги зупинитися» (п. 3 ч. 1 ст. 19).

Також «військові частини (підрозділи) Національної гвардії України, що здійснюють функції, передбачені пунктом 3¹ цього розділу, під час дії воєнного стану залишаються у підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ України» (п. 3² Розділу VIII). І вже безпосередньо перед введенням в Україні воєнного стану, 27.01.2022 р. до ч. 3 ст. 6 Закону була введена норма, за якою «з введенням воєнного стану Національна гвардія України для виконання завдань з оборони держави приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням і підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, крім військових частин (підрозділів), які здійснюють конвоювання та охорону дипломатичних представництв».

Таким чином, відповідно до викладеного, у зв'язку з фактичним залученням Міністерства внутрішніх справ України та органів його системи до заходів забезпечення правового режиму воєнного стану, підлягає приведенню до адекватного сучасного стану профільне нормативно-правове законодавство. Щодо прийнятого Верховною Радою України 15.03.2022 р. з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану, Проекту Закону про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 13.03.2022 р. № держреєстрації 7147, то станом на сьогодні він не підписаний Президентом України і є не чинним.

Список бібліографічних посилань

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Ковалів М. В., Іваха В. О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4948/vnulpurn201683712.pdf>.
3. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2006 № 1383. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp061383?an=108&ed=2007_06_27.
4. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п#Text>.
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
7. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.
8. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Верховної Ради України від 16.12.2015 № 1052. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п#Text>.
9. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України: Постанова Верховної Ради України від 20.08.2014 № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-п#Text>.
10. Державна міграційна служба України тимчасово припинила роботу надання адмінпослуг. 01.03.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhavna-migracijna-sluzhba-ukrayini-timchasovo-prizupinila-robotu-nadannya-adminposlug>.
11. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>.